

„A Tisza-parton mit keresek?”

Ady Endre izgatott kérdését/felkiáltását valószínűleg minden olyan művész és tudós magáénak érezheti, aki vidéken próbál – olykor méltánytalan helyzetben – jelentőset, a „helyi értékrenden” messze túlbaladót alkotni. A Tisza-parton azonban nemcsak a lelki nyugalanság, hanem az elszántság verse. Ezért is választottuk a bíres sort sorozatunk címéül, melyben a magyar kultúra és tudományosság Szegedhez is kötődő jeleseit kívánjuk megszólaltatni.

„Szeged nem használja ki az egyetem szellemi potenciálját”

BESZÉLGETÉS MÉSZÁROS REZSŐ GEOGRÁFUSSAL

A mai magyar felsőoktatás meghatározó személyisége Mészáros Rezső geográfus professzor, a Magyar Rektori Konferencia elnöke, aki az utóbbi időben olykor meglepő kijelentéseivel is igyekszik a szféra problémáira irányítani a figyelmet. Mészáros Rezső makói diákévei után 1965-ben szerzett biológia-földrajz szakos tanári oklevelet a József Attila Tudományegyetemen. Pályáját a csanádpalotai általános iskola és gimnázium tanáraként kezdte, majd éveken át a Szeged Városi, később a Csongrád Megyei KISZ Bizottság oktatási szakreferense volt. Egyetemi karrierje viszonylag későn indult, 1974-ben lett a JATE Gazdaságföldrajzi Tanszékének oktatója. Tudományos pályafutása Enyedi György geográfus-közgazdász aspiránsaként teljesedett ki, 1980-ban kandidátusi, 1989-ben akadémiai doktori fokozatot szerzett, és 1990-ben egyetemi tanári kinevezést kapott. 1994-től a JATE, 2000. január 1-jétől az egységesült Szegedi Tudományegyetem rektora. A rektorok elnökeként úgy véli, a rendszerváltás utáni első tíz év a nyilvánvaló nehézségek ellenére is a magyar felsőoktatás sikerévtizede volt, mert sikerült megtartania a képzés európai színvonalát. Miközben pályafutását igyekeztünk bemutatni, Mészáros Rezsővel erről az első hallásra meglepő értékelésről, valamint a Szegedi Tudományegyetem jövőjéről és a várossal való kapcsolatáról is beszélgettünk.

– Rector úr, milyen családi indíttatás, milyen gyerekkori élmények, hatások befolyásolták pályaválasztását?

– Makón születtem 1942-ben, ott végeztem el az általános és a középiskolát is. Ki-egyensúlyozott gyerekkorom volt. Makó az ötvenes években a csendes, nyugodt, alföldi kisvárosok szokásos életét élte, a lakosság többsége mezőgazdasággal foglalkozott. Édesapám a helyi malomban dolgozott, édesanyám a háztartást vezette. A város külső részén, egy tipikus kisvárosi utcában, kertes családi házban laktunk. Abban a környezetben nagyjából mindenki azonos életszínvonalon élt. Ma is emlékszem, néhány hónapig én voltam a sztár, amikor 1954 karácsonyán kaptam egy alumíniumból készült MOFÉM töltőceruzát, aminek csodájára jártak a többiek. Az iskolában nyugodtan folyt az oktatás, nem volt bolondok háza, szombatonként is volt tanítás, a ma

oly sok iskolát jellemző versenystálló-hangulattal nem találkoztam. Délutánonként, hétvégenként kedvenc szórakozásunknak, a gombfocinak hódoltunk. A középiskolában, a jó hírű reálgimnáziumnak számító József Attila Gimnáziumban már némiképp élesebbé vált a helyzet, az 1956-os forradalmat elsőként éltem át. 1957-től megkezdődött a téeszésítés, ami kicsit felbolygatta a várost. Makón a hagymatermesztők kis parcellákon gazdálkodtak, nehezen lehetett rávenni őket, hogy feladják az önállóságukat. Emlékszem, a mi városrészünkben is sok konfliktus volt akkoriban emiatt.

– *Milyen volt a makói gimnázium színvonala, tanári gárdája?*

– Hála Istennek, nagyon jó tanáraink voltak, ezért a gimnáziumban színvonalas oktatás folyt, a felvételizők több mint nyolcvan százaléka bejutott a főiskolákra, egyetemekre. Annak ellenére is, hogy az értelmiségiek, az alkalmazottak és a gazdálkodók gyermekeinek sokkal jobban kellett teljesíteniük a bekerüléshez. Noha nem voltam munkás származású – édesapám akkor már nem a malomban dolgozott, hanem a hódmezővásárhelyi és a makói húsüzemben adminisztrátorként – simán felvettek az egyetemre, nem kellett különórákra sem járnom. Gimnazistaként komolyan sportoltam: a makói vasutas sportegyesületnek erős kézilabda szakosztálya volt, az NB-II-es csapat kapusa voltam, rengeteg élményem fűződött a sportághoz.

– *A gimnázium után miért épp biológia-földrajz szakra jelentkezett?*

– Rendkívül tehetségtelen voltam matematikából. Ha Monostori Dezső barátom, aki ma a Kárász utcai antikvárium vezetője, az érettségi vizsgánkon délelőtt fél 11-kor nem adja át a részben megoldott matematika példákat, talán még ma sincs érettségim. A földrajztanárunk, Bábonyi Tóth István viszont rendkívüli egyéniség volt, megszerettette velünk a tantárgyat azzal, hogy nagyszerűen tudott mesélni országokról, tájakról, emberekről. Kedvenc játékunk az ország-város volt, amiben a földrajztudás jelentős szerepet játszott. Szerettem az útleírásokat is, szüleimtől mindig ilyen tárgyú könyveket kaptam karácsonyra, születésnapra. Biológia-tanárnőnk, Mécs Józsefné – aki később a szegedi Fodor József Szakközépiskola igazgatóhelyettese lett – hasonló szemlélettel tanította tantárgyát, ezért sikerült megszerettetnie velünk. Akkoriban nem volt olyan nagy szabadság az egyetemi szakpárok kiválasztásánál mint manapság, amikor szinte bármit választhat a hallgató. Kötött szakpárok voltak, valaki vagy biológia-földrajzra vagy matematika-fizikára jelentkezett. Így aztán ez is meghatározta a pályaválasztásomat.

– *Milyen változást jelentett Szegeden egyetemistának lenni?*

– Amikor felvettek az egyetemre, 1960-ban eladtuk a makói házunkat és beköltöztünk Szegedre. Édesapám akkor már Hódmezővásárhelyen dolgozott, mindegy volt neki, hogy Makóról vagy Szegedről járt át, nekem pedig jól jött a váltás, mert nem kaptam kollégiumot. A család döntése helyesnek bizonyult, mert néhány évvel később édesapám a szegedi szálamigyárban kapott munkát. Nagy váltás volt Makó után Szegeden élni, ahová én korábban csak akkor jártam, amikor a kézilabda csapattal játszani jöttünk. Szeged számomra nagyvárosnak tűnt, eleinte kicsit el is voltam bizonytalanodva emiatt. Kiváló, tősgyökeres szegedi évfolyamtársaim, csoporttársaim voltak – például Kánicz József, a Ságvári gimnázium jelenlegi igazgatója –, akik szeretettel fogadták a nem szegedieket. A földrajz szakon a tanulmányi kirándulások, terepgyakorlatok egyébként is mindig hamar összekovácsolják a csoportokat. Az egyetem miatt abba kellett hagynom a rendszeres sportolást, viszont komolyan foglalkozni kezdtem

az újságírással. Akkoriban folyt a televízióban Megyeri Károly vezetésével a Riporter kerestetik című műsor, amire én is jelentkeztem, de egy kötelező terepgyakorlat miatt végül nem tudtam részt venni rajta. Az újságírás azonban továbbra is izgatott, kapcsolatba kerültem a Szegedi Egyetem szerkesztőségével, amelynek akkoriban neves tagjai voltak, Dér Endre volt a főszerkesztő, ott dolgozott Papp Lajos költő, aki később Miskolcra került, Veress Miklós, akinek Karrier című verséből Dinnyés Jóska nagy sikerű számot írt. Akkoriban még a Sajtóház legfelső emeletén, a Tisztatáj szobája mellett volt a Szegedi Egyetem szerkesztősége. Igazi szellemi műhely alakult ott ki, amely később meghatározónak bizonyult számomra. Sokan kötődtek a szerkesztőséghez, Farkas István, a Ságvári gimnázium történelemtanára, Ruszoly József, a jogi kar professzora, vagy jó barátom, az azóta elhunyt Akáczi Laci. Ez az inspiráló szellemi közeg számomra, aki a természettudományi kar hallgatója voltam, óriási többletet adott, alapvetően befolyásolta a világlátásomat, gondolkodásomat és sok érdekes találkozásra adott lehetőséget. Például egyszerű egyetemi hallgatóként Halász Előd professzorral, a bölcsészkar dékánjával újságot készíthettem. Nagy élmény volt a beszélgetés, Halász professzor úr igazi partnerként kezelte.

– *Milyen kapcsolatuk volt a helyi napilappal?*

– A Délmagyarország munkatársai szeretettel fogadtak bennünket, sohasem volt közöttünk konfliktus. A hatvanas évek elején a sajtóklub volt a szegedi értelmiség törzshelye, oda jártak a színház művészei és a fiatal képzőművészek is, akkoriban indult Fritz Miskáék pályája. A korábbihoz képest szabadabb légkörben éltünk. Az egyetemen jól tanultam, népköztársasági ösztöndíjas lettem, ráadásul ötdévesen már a Szegedi Egyetem fizetett szerkesztője voltam. Sohasem felejttem el, 600 forint volt havonta az ösztöndíjam, és 700-at kaptam a szerkesztésért. Akkoriban 1300 forint jó fizetésnek számított, kaptam érte egy Erika táskairógépet. Háromhavi járandóságomat összegyűjtve tudtam venni egy Tesla magnót, ami akkor a csúcstechnikának számított. Ma is örööm valahol. Ezek után lehangoló volt, hogy diplomás tanárként az első fizetésem 500 forinttal kevesebb volt, mint ötdévesként a havi jövedelmem.

– *Az ígéretes újságíróskodás után mégis tanárként kezdte.*

– Megvolt a kinevezésem a Délmagyarországhoz, de akkoriban a megyei művelődési osztály vezetőjétől kellett engedélyt kérni, ha valaki tanári diplomával más területen akart állást vállalni. Akkoriban vidéken nagy hiány volt szakképzett tanárokból, ezért engem sem engedtek el az újsághoz, ki kellett mennem Csanádpalotára tanítani. (Utólag, látva, mi történik ma a lapoknál, már egyáltalán nem bánom, hogy nem lettem újságíró!) Valamennyire ismertem Csanádpalota környékét, mert szüleim az onnan húsz kilométerre fekvő Apátfalváról származtak, ismerőseink is laktak ott, és a sport révén is sokat jártam arrafelé.

– *Gondolom, nagy csalódás lehetett, hogy a szegedi szerkesztőség helyett egy falusi iskolában kellett kezdenie a pályát.*

– Nem mondhatnám, mert rendszeresen visszajártam a tanszékre, ahol Krajkó professzor úrtól, Jakucs professzor úrtól, Andó és Pénzes docens uraktól kisebb-nagyobb feladatokat kaptam, amelyekből már 1967-ben összejött az egyetemi doktori disszertációm. A csanádpalotai tanári állást időlegesnek tekintettem. Akkoriban az Eszperantó utcában laktunk, reggelente átmentem az újszegedi kisállomásra, ahonnan több mint egy órás vonatozás után értem az 56 kilométerre fekvő Csanádpalotára. Minden reggel

negyed hatkor kellett kelnem, s ez annyira rögződött, hogy ma is mindennap akkor ébredek. A vonaton két dolgot lehetett csinálni: aludni és ultizni. Utastársaimnak hála az utóbbi „tudományágban” egészen magas szintre jutottam.

– *Mit profitált még a tanításból?*

– Pajtényi Ferencné Évával, a Kossuth Zsuzsanna Szakközépiskola későbbi igazgatójával – aki azóta is legszűkebb baráti körünkhöz tartozik – ketten voltunk egyetemet végzettek Csanádpalotán. Ő első gyermekét várva hamarosan otthagyta az iskolát, ahol nekem a felső tagozaton és a gimnáziumi osztályokban saját szakom, a biológia és a földrajz mellett kémiát és oroszot is kellett tanítanom. Kezdetben a matematikát is rám osztották, de szerencsére három hét után sikerült tőle megszabadulnom. Úgy történt, hogy a hetedik osztályban a törtek volt a tananyag, amikor rossz megoldást írt a táblára az egyik diák. Kicsit én is elbizonytalanodtam, ezért a legjobb tanulót hívtam ki a javításra, bízva benne, hogy helyes a megoldása. Ezt sokáig nem lehetett csinálni, de a csanádpalotai iskolára mindig szívesen gondolok vissza, amit tanári mesterségből tudok, azt ott tanultam meg a falusi gyerekek között. Nagyon jó kapcsolatom alakult ki az ottani diákjaimmal, akik ma is meghívják az osztálytalálkozóikra.

– *Hogyan került vissza Szegedre?*

– Az első tanév után a Szeged Városi KISZ Bizottság oktatási szakreferensnek hívtott. Nem hagyhattam ki ezt a lehetőséget, és a középiskolai rendezvények, például az akkoriban indult „Ki miben tudós?” vetélkedő és az Erkel Diákünnepek szervezése lett a feladatom. Ott voltunk például akkor is, amikor Tokody Ilona éneklésben, Király Zoltán versmondásban aranyérmet nyert. A KISZ-es munkám mellett – később a városi után a megyei KISZ bizottságon csináltam ugyanezt – öt éven át esti tagozaton tanítottam a Radnóti Miklós Gimnáziumban. Egy nagy tekintélyű tanárember, Kovács József volt akkoriban a városi tanács művelődési osztályának vezetője, és Papp Gyula a kultúráért felelős tanácselnök-helyettes, aki stílust adott a városnak, annak ellenére is, hogy a megyét Komócsin Mihály vezette. A hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején, vagyis a '68-as európai diákmozgalmak és a magyar gazdasági váltási kísérlet, majd az 1972-es tudománypolitikai határozat idején a szakmaisággal igyekeztünk az ifjúsági mozgalom számára megnyerni a fiatalokat. Különösen az oktatás terén értünk el jó eredményeket, roppant sikeresek voltak a különféle tanulmányi versenyek, a „Ki miben tudós?” sorozat. Ezekre az ország akkori vezetői is eljártak, igyekeztek jó benyomást kelteni.

– *Miért nem csinált nagyobb karriert KISZ-vonalon?*

– Többször hívtak Budapestre is, jó barátságba kerültem Boldizsár Iván fiával, Boldizsár Gáborral és baráti körével, de hamar rájöttem arra, ha az ember vidéken tud valamit produkálni, azt a budapestiek is tudomásul veszik, ha viszont felmegy a fővárosba, akkor beállítják a sor végére, s kezdhet mindent előlről. A KISZ-es munkánál mindig is jobban érdekelt a tudomány, ezért visszajártam a földrajz tanszékre, vártam, hogy üresedés legyen. Végül 1974-ben kiváló barátom, Tóth József – a mostani pécsi rektor – elment a tanszékről Békéscsabára, ahol egy akadémiai intézetet alapítottak. Krajkó Gyula professzor úr hívott tanársegédnek, korrektül azt mondta: ad két évet, hogy kiderüljön, érdemes-e ezt a pályát folytatnom. Ha megfelelek, akkor adjunktussá léptet elő, ha nem, megválnunk egymástól. Nagyon tiszteltem a nyíltságáért, azóta is, amikor csak lehet, magam is alkalmazom ezt a technikát. Nincs annál borzasztóbb,

amikor valakiről 40-45 éves korában derül ki, hogy alkalmatlan a pályára. Sajnos az egyetemen ma is van néhány ilyen kolléga. Kissé túlkoros tanársegédként keményen kellett hajtanom az egyetemen, rengeteg új dolgot meg kellett tanulnom. Kis tanszék lévén sok mindent kellett oktatnom, de lehetőséget kaptam arra is, hogy azt kutathassam, amit szeretek. Óriási szerencsémre 1977-ben Krajkó Gyula révén megismerkedtem Enyedi Györggyel, a szakmánk legnagyobb élő egyéniségével – ma az MTA alelnöke –, akinek az aspiránsa lehettem.

– *Mi lett a szűkebb kutatási területe?*

– Miként a tanszékünk, én is elsősorban a Dél-alfölddel foglalkoztam. Enyedi György javaslatára egy viszonylag új dolgot kezdtem el: a falvak és a városok közötti kapcsolatok, vagyis a ma kistérségnek nevezett földrajzi-gazdasági egységek vizsgálatát. A téveszkek, a szövetkezetek, a szolgáltatók szerveződése alapján a város-vidék viszony alakulását elemeztük. „A falusi települések térkapcsolatai a Dél-alföldön” címmel védtem meg kandidátusi értekezésemet. Elsősorban azt vizsgáltam, milyen települési közösségek alakulnak, miféle területi kapcsolatokat alakítanak ki, és ennek milyen gazdasági, individuális okai vannak. Ez a kutatás akkoriban újszerűnek számított, fontos eredményeket hozott például a közlekedésszervezés, az ellátás telepítés szempontjából. Az Akadémiai Kiadó meg is vette, és ki is adta egy kis kötetben. A kandidátusi fokozat megszerzése után 1980-ban docensi kinevezést kaptam, ami már stabil pozíciót jelentett. Részben Enyedi György, részben pedig saját kutatásaim alapján elkezdtem foglalkozni egy, a világon akkoriban újdonságnak tűnő dologgal, az időföldrajzzal, amelynek lényege, hogy az emberek térbeli mozgását időstruktúrában vizsgálja. Kérdőíves felmérésekkel meg lehetett állapítani, hogy egy falu vagy egy városrész lakossága naponta, hetente vagy havonta hova jár. Ezekkel a kutatásokkal, melyek a szociológiát és a társadalomföldrajzt is érintették, nagy sikert arattam. Megszereztem a nagydoktori fokozatot, és 1990-ben Göncz Árpád köztársasági elnök úrtól egyetemi tanári kinevezést kaptam. Kutatómunkámmal a szakmában is komoly rangot sikerült kivívnom.

– *Régóta részt vesz az egyetemi közéletben is.*

– Sohasem tagadtam, hogy párttag voltam, sőt a rendszerváltás előtt én voltam a természettudományi kar utolsó párttitkára. A nyolcvanas évek végén körülbelül száznyolcvan párttagot jegyeztek a karon, szinte a teljes professzori kar tagja volt az MSZMP-nek. Párttitkárként két kiváló tanácsadóm volt: Tandori Károly és Grasselly Gyula akadémikusok, egyikük sem volt tagja a pártnak. Talán hosszabb időnek el kell még telnie, hogy objektíven lehessen értékelni ezt a funkciót, ami valójában nem olyan jellegű politikusi beosztás volt, mint egy település függetlenített párttitkári állása. Akkoriban is úgy láttuk, az egyetem akkor marad meg, ha a napi politikai viharokon fölülemelkedünk és a színvonal emelését tartjuk a legfontosabbnak. Meghívottként, mint dékán mindig ott ült a pártvezetőségi üléseken Tandori Károly is, akivel együtt hoztuk meg a kari döntéseket. Már akkor igyekeztünk kizárni a direkt politikát az egyetemről.

– *Hogyan élte meg a rendszerváltás éveit?*

– Párttitkári mandátumom 1988-ig tartott, utána nem léptem be se az utódpártba, se más politikai szervezetbe. A rendszerváltás idején a szegedi diákmegmozdulások tulajdonképpen hangos együttgondolkodások, viták voltak a jövőről, a mindennapi munkát, az oktatást és a kutatást nem zavarták. A gazdaságföldrajz abszolút politika

közeli tantárgy, így az óráimon már korábban is gyakran szó esett a glasznosztýról és a peresztrojkáról, az ország helyzetéről, a KGST problémáiról. Ezek izgalmas beszélgetések voltak, mindkét fél, az oktatói garnitúra és a hallgatóság is kereste, merre van előre. Érdekes diákegyéniségek bukkantak fel a rendszerváltás éveiben, akik később, a Hallgatói Önkormányzat kialakulása idején is meghatározó szerepet játszottak. Jó visszaemlékezni arra is, hogy alig tapasztaltunk mocskolódást, korábban betöltött funkciója miatt emberi méltóságában nem sértettek meg senkit. Ebben bizonyára az is benne volt, hogy a többség tisztességesen végezte a munkáját. Antall József legnagyobb érdemének is épp azt tartom, hogy az átalakulás vértelenül történt. Történelmi távlatban nézve ez valószínűleg csúcsteljesítmény! 1990-ben dékánhelyettes, majd hamarosan dékán lettem a TTK-n, végül 1994-ben, amikor Csirik János államtitkár lett, engem választottak rektorrá.

– Már korábban bekapcsolódott az MTA területi bizottságának munkájába is. Miért volt ez fontos?

– A '70-es évek közepén lettem a Szegedi Akadémiai Bizottságnál tudományszervező, azaz Grasselly Gyula és Telegdy Gyula akadémikusok mellett tudományos titkári pozíciót töltöttem be. A Szegedi Tudományegyetem rektoraként ennek ma nagy hasznát veszem, mert az akadémiai bizottság révén az orvostudomány képviselőitől a mezőgazdászokig szinte minden szaktudomány Dél-Alföldön tevékenykedő kiválóságaival megismerkedtem. Hihetetlenül fontos, hogy rektorként nem kellett bemutatkoznom nekik. Ma is azt vallom, ha valaki az egyetemen belül igazán jól akarja magát érezni, akkor nem szabad megmaradnia a laboratóriumi magányban, nem szabad elzárkóznia, hanem keresnie kell a kapcsolatokat, és szövetségeket kell kötnie.

– Hogyan értékeli az elmúlt tíz évet a felsőoktatás fejlődése szempontjából?

– Meglehetősen nagy visszhangot váltottam ki, amikor januárban a Népszabadságban a Rectori Konferencia elnökeként azt nyilatkoztam, hogy az elmúlt tíz év a felsőoktatás sikerévtizede volt. Persze, akik alaposan elolvasták azt az írást, végül többségükben igazat adtak nekem. A sikert abban látom, hogy a magyar felsőoktatás a rettenetesen sanyarú körülmények között még mindig európai színvonalú. A felsőoktatási törvény elfogadásáig, azaz az 1993-ig tartó első szakasz eufórikus időszak volt, mert Kupa Mihály pénzügyminiszter 1992-ben készítettett egy víziószerű programot „Felsőoktatás 2000” címmel, amire teljesen komolyan 60–70 milliárd forintot ígért. Sajnálatos módon Kupa Mihály időközben távozott a kormányból, és a programból nem lett semmi. Ha megvalósult volna, akkor a felsőoktatás stabilizálódhatott volna. Ma már egy hasonló programra minimum 200 milliárd forintot kellene költeni. A felsőoktatási törvény 1993-ban visszaadta az egyetemeknek a doktorálás és a habilitáció jogát, deklarálódott az egyetemi autonómia, és sok más jelentős változás is történt. Az ország gazdasági állapota miatt 1995-ben bevezetett Bokros-csomag szakmailag nyilván indokolt volt, és Bokros Lajos programja valószínűleg a XX. század egyik fontos pénzügyi koncepciója volt, ám nem feltétlenül kellett volna a felsőoktatáshoz és az egészségügyi szférához nyúlania. Nagyon megrázott bennünket, hogy jelentős elvonások történtek, embereket kellett elbocsátani, és ami a legrosszabb: az elbocsátási fenyegetettség befészkelte magát a főiskolákra, egyetemekre, s azóta folyamatosan jelen van. A Bokros-csomag második körének kivédésénél feltehetően hibázott a felsőoktatás – ennek rektorként már én is részese voltam. A politika ugyanis azt mondta, ha a felsőoktatás elmozdul az integráció irányába, akkor nem lesz második Bokros-csomag,

hanem jelentős többletforráshoz juthatunk. Elhittük. Csak utólag derült ki, hogy a Bokros-csomag második körének megvalósításához már nem volt politikai támogatás, miközben mi az 1996-os törvénymódosítás kapcsán úgy kezdtük el a felsőoktatás modernizálását, hogy elmozdultunk az integráció felé, de nem harcoltuk ki törvényi tételeként ennek pénzügyi feltételeit.

– *Milyen rektori programmal vette át 1994-ben az egyetem irányítását?*

– A rektori koncepcióm azokban az években is ugyanaz volt, ami ma: ebből a vidéki egyetemből akkor lehet egy stabil, jó hírű intézményt teremteni, ha időben felismerjük, hogy jelenleg a világon a globalizmus közepette létezik regionalizmus, és vannak hálózatok. El kell helyezni egyetemünket az Európai Rektori Konferencia révén az európai egyetemi hálózatban, európai akkreditációt kell szereznünk. Minden olyan szervezetbe be kell lépniünk, amely révén egyetemünk bekerül az európai információs rendszerbe. Ezek a dolgok azóta be is jöttek. 1996-ban elsőként csináltuk meg a világbanki programot. Sohasem felejttem el, a rektori szobában Rácz Bélával ketten órákon keresztül magyaráztuk a Világbankot képviselő két amerikai úrnak a magyar felsőoktatási fogalmakat, a rendszer működését. Már 1996-ban kész volt az új egyetemi könyvtár terve, de csak idén februárban írhattam alá Pokorni miniszter úrral a világbanki hitelt, és hálás leszek a sorsnak, ha 2001-ben végre elkezdődhet az építkezés. A kormányzat elkövette azt a hibát – ebben bizonyára az 1998-as hatalomváltás is közrejátszott –, hogy hagyta lelassulni ezeket a létfontosságú programokat. Emiatt az emberek egyre inkább hitüket veszítik. Miközben az elmúlt évtizedben a felsőoktatási beruházások lelassultak, változatlan oktatói létszám mellett háromszorosára nőtt a hallgatói létszám. Az európai hallgatói mobilitás növekedése folytán világosan látszik, hogy a magyar egyetemi hallgatók abszolút kompatibilisek az európai egyetemek hallgatóival. Akármilyen felmérés készüljön is, egészen biztos, hogy a magyar egyetemi szféra teljesítménye az európai felső egyharmadban van, miközben Lágymányoson kívül egyetlen lényeges egyetemi beruházás nem történt az utóbbi években. Ma megint nem vagyunk priorizált ágazat, pedig a legolcsóbban állítunk elő kiváló exportterméket. Közben azonban alulfinanszírozott maradt a szféra, és elbocsátási fenyegetettséggel kell szembe néznie, mégis talpon maradt. Azonban azt is látni kell, ha nem történik valami alapvető változás a finanszírozásban, a beruházások felgyorsításában, a felsőoktatásban dolgozók bérének lényeges javításában, akkor bekövetkezik az az állapot, hogy amikor Európai Unió tagok leszünk, az egyetemi szféra nyelveket kiválóan beszélő, legmagasabbban kvalifikált, nyugaton is piacképes tudással rendelkező garnitúrája elhagyja az országot.

– *Az egymást váltó kormányzatok szinte csak kötelező választási szlogenként hangoztatják: stratégiai ágazatnak tekintik a felsőoktatást. A valóságban viszont kevés kormányzati döntés igazolja ezt. Mit gondol, mi az oka ennek?*

– Bizonyára a felsőoktatási szféra sem tudja megfelelően képviselni az érdekeit. Gyakorta előfordul, hogy a felsőoktatás azon tagjai, akik bekerülnek a hatalomba, nem az egyetemi szférát képviselik a hatalomban, hanem a hatalom képviselői lesznek a szférával szemben. Ez elgondolkodtató jelenség... A lobbik harcában a felsőoktatás valószínűleg túl kicsi még ahhoz, hogy az iparhoz vagy a mezőgazdasághoz hasonlóan tudja érvényesíteni az érdekeit. Szlogen szintjén mindig hallhatjuk, hogy kiművelt emberfők sokaságára van szükség az ország felemelkedéséhez. Azt is érezni lehet, hogy ez a kérdés nagyon személyfüggő. A pártok között folyó politikai hatalmi harcban egy

bizonyos szint fölött már mindig politikai mérlegelés után döntenek az egyes területek problémáinak kezeléséről, gyakran a választások összefüggésében. Az elmúlt tíz évben a felsőoktatási szféra az ilyen mérlegelések során mindig túl súlytalannak találtatott, ezért vesztes volt. Ma már egyetemet végzett, értelmes emberek vezetik az országot, akik világosan látják a felsőoktatás helyzetét, mégsem történnek megfelelő lépések. Az egyetemi integrációt a Horn-kormány indította el, de a törvény már az Orbán-kormány idején született meg szinte példátlan 92 százalékos egyetértéssel. Csak az a baj, a felsőoktatás teljesítőképessége annyira gyorsan változik, olyan komoly infrastrukturális háttérrel igényel, hogy nem lehet éveket várni, mint más ágazatoknál, ahol esetleg lassabb, fokozatosabb fejlődés eredményeképpen is előbbre lehet lépni. Ma már hovatovább olyan pénzügyi állapotban vagyunk, hogy azt a könyvet sem tudjuk megvásárolni, amiből az elérhetetlen műszerek képét meg tudnánk mutatni a hallgatóknak. Egy idő után ez a mennyiségi változás minőségivé válhat, és akkor a perifériára kerülünk, a szakadékba zuhanhatunk. A magyar felsőoktatás átlagos fizetési szintje körülbelül hatszor kevesebb, mint a görögé. Ennek a hátránynak a ledolgozásához körülbelül 15 milliárd forint kellene. Ugy tűnik, nincs erre pénz. Nézzük meg, más szférák ennek hányszorosát szórják szét. Nem kell példákat mondanom, mindenki tudja miről beszélek. Magyarország legnagyobb értéke mindig a szellemi teljesítménye volt, jelezték ezt a különböző találmányok, felfedezések, nemzetközi tanulmányi versenyek. Szerencsére az ipar kezd rájönni erre, nemrégiben például mi is aláírtunk egy kutatási szerződést hét szegedi nagyvállalattal. A gazdaság szereplői mindenkinél világosabban látják, hogy egy termék értékét ma már a minősége határozza meg, márpedig a minőséget a tudás adja. Ennek köszönhetően lassan közeledik egymáshoz a gazdasági és a felsőoktatási szféra.

– Az integrálódott szegedi felsőoktatás ma a város legnagyobb munkaadója. Milyen a kapcsolat a város és az egyetem vezetői között, a torony alatti döntésekben mennyire vesznek figyelembe az universitas igényeit, érdekeit?

– Azt mondhatom, ez a kapcsolat pártállástól függetlenül hasonló. A rendszerváltás előtt látványosan működött, személyes kapcsolatok, közös megjelenések jellemezték. Az 1990-es választások után természetes módon az önkormányzat kereste saját helyét, szerepét, az egyetemekkel, főiskolákkal való konkrét együttműködés kérdései háttérbe szorultak. Később egyetemi ember lett a polgármester, mint ahogyan most is az. Miközben történtek látványos elhatározások – például telekcsera a volt orosz laktanya kapcsán –, azt látom, érdemi előremozdulás alig van. Javult ugyan a helyzet, de a városi vezetés különböző szintjein – nem a polgármester úrra gondolok – bizonyos emberek gondolkodásában még mindig idegen test Szegeden az egyetem. Ezt a szemléletet, különállóságot minden erőfeszítésünk ellenére sem sikerült megszüntetni. Úgy gondolom, Szeged még mindig nem használja ki azt a szellemi potenciált, amit az egyetem tudna adni a városnak. Pedig Szeged nemzetközi rangját néhány ipari nagyvállalat és a kultúra egészen szűk szelete mellett alapvetően az egyetem adja, amely közel hatezer embert foglalkoztat, huszonnégyezer hallgatót oktat, és húszmilliárdos költségvetése majdnem akkora, mint a városé. Most azonban valami változás érzékelhető. A telekcsera-ügy több éves agonizálása után épp a napokban a város vezetőinek kezdeményezésére kezdtük újragondolni a tényleges helyzetet. Képesek voltunk belátni, hogy a telekcserének valójában nincs realitása. Az öthalmi laktanya területe azonban kiválóan alkalmas innovációs, technológiai park létesítésére, ami mind a vá-

rosnak, mind az egyetemnek érdeke. Ezért érdemes erőfeszítést tenni arra, hogy kölcsönösen előnyös szerződések keretében hasznosuljon a volt orosz laktanya területe.

– *Hogyan látja ma a Szegedi Tudományegyetem jövőjét?*

– A karok már elkészítették a stratégiai nézőképet, amit az egyetem ősszel csinál majd meg. Tudomásul kell vennünk bizonyos meghatározottságokat. A Szegedi Tudományegyetem az ország első állami egyetemei közé sorolható, meghatározó paraméterei alapján a vidék legjobb egyeteme. Az egyik legfontosabb stratégiai célunk, hogy valamennyi lehetséges tudományterület gyűjtőhelye legyen. A következő fontos célunk: európai egyetem legyen, vagyis az európai egyetemi struktúra részeként vegyen részt minél nagyobb mértékben az európai egyetemi folyamatokban. Például a Tempus és a Socrates programra, a mobilitásokra gondolok. Meghatározó tényező, hogy a Szegedi Tudományegyetem egy határ menti egyetem. Egy olyan térség központjában található, amely perspektivikusan határ menti eurorégió lehet, ezért nemzetközi kapcsolatrendszerében prioritást kell élveznie az Újvidékkel és Temesvárral kialakított kapcsolatnak. Ennek jegyében nemrégiben aláírtam Svetolik Avramov rektor úrral, az újvidéki egyetem vezetőjével egy együttműködési szerződést, amelyben fölülemelkedve NATO-határokon megállapodtunk a kapcsolatok erősítéséről. Avramov rektor úrral teljesen egyetértettünk abban, hogy mi akkor tudunk az újvidéki egyetemen tanuló 17 százaléknyi magyar anyanyelvű hallgatónak, és általában a vajdasági magyaroknak segíteni, ha beszélő viszonyban vagyunk egymással. Ezeknek a fő stratégiai irányoknak a megtartása érdekében olyan belső struktúrát kell kialakítanunk az egyetemen, amely hatékonyabb, és olyan belső működési mechanizmusra van szükség, amely a kutatási együttműködés és az oktatás színvonalának javítását szolgálja. Ahogy Szent-Györgyi Albert professzor mondta: ennek az egyetemnek a térség szellemi központjának kell lennie, nemcsak befogadó tudományos, hanem kisugárzó kulturális centrumnak is. Ehhez hozzátenném: a várossal való szoros kapcsolat kialakítása azért is elengedhetetlen, hogy teljes erővel segíthessük Szeged európai városhálózatba történő beilleszkedését.

Hellési Zolt

KONDOR BÉLA ÉS PILINSZKY JÁNOS